

ποιητή χρησιμοποιεί συχνά την μεταφορά για να δηλώσει έμφαντικότερα την βίωση των καταστάσεων. ενώ, αντίθετα, σπάνια συναντάμε στους στίχους του ύφολογικούς υπαινιγμούς. Από την άλλη μεριά πολλές από τις αναπαραστάσεις της γραφής του χαρακτηρίζονται από συμβολισμούς (οί τροφές, τό φώς, τό διάτρητο κορμί) αλλά λειτουργικά έναρμονισμένους με την όλη δομή του ποιητικού του λόγου. Μιά παρατήρηση τέλος πού θά έκανα είναι ότι στον «Περιορισμένο Χώρο» συναντάμε περιγραφικές έπαναλήψεις, πού δικαιολογούνται μόν από την έξωτερική στατικότητα των καταστάσεων πού θιώνει ό ποιητής, αλλά πού τά σημαίνουντά τους είναι όμοιεδη και ήδη από πρίν κατακτημένα για τόν άναγνώστη.

ΣΤΑΣΕΙΣ

Άλέξης Ζήρας

ΜΙΚΡΟΣ ΑΝΑΡΙΘΜΗΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ
(μιά συζήτηση με τό Γιάννη)

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ: **Φαρμακεία**
Σημειώσεις, Άθήνα 1976, 16 σσ.

Ή έννατη συλλογή του Ρ. περιλαμβάνει 6 ποιήματα σε έλεύθερο στίχο. Ό τίτλος της προέρχεται από τόν Πλατωνικό «Φαίδρο», τόν διάλογο για «τό αιώνιο κάλλος της ιδέας». Τό κύριο θέμα, πού καθοδηγεί τή σύλληψη (δηλαδή τή σύνθεση) ή ένοποιητική άρχή πού διέπει τήν οργάνωση των ποιημάτων, είναι ή έννοια του χρόνου: αυτή πρέπει να είναι και τό σημείο αναφοράς κάθε μελέτης και αποτίμησης. Τό βιβλίο αυτό είναι μία ολοκληρωμένη σπουδή στό πρόβλημα της ιστορικότητας (άρα και της βιωσιμότητας) του λογοτεχνικού έργου. Θα έπισημάνω σε διαδοχικά στάδια άνάλυσης τήν πολυπλοκότητα και τή συνέπεια της σπουδής.

1) **Φωνολογία:** ή περίτεχνη διαχείριση του φωνητικού ύλικού κάνει τήν μεγαλόφωνη άνάγνωση άπολαυστική και άποκαλυπτική. Ή εύρυθμία του λόγου, πού συνιστά τήν μουσική του άξία, θυμίζει ότι μοναδική διάσταση της μουσικής είναι ό χρόνος. Κατανοούμε έτσι τήν διπλή άρθρωση του ποιήματος: γλωσσική και μουσική, πού ανταποκρίνεται σε δύο διαφορετικές αντίληψεις για τό χρόνο: άντικειμενική (ιστορία) και ύποκειμενική (έλευθερία).

2) **Λεξιλόγιο:** Τό ρήμα, τό κύριο συστατικό της πρότασης (έπειδή άποδίδει τή χρονικότητα της) είναι και στην έπιλογή και στην χρήση, έξαιρετικά περιορισμένο. Άποτέλεσμα: ό χρόνος άραιώνει, άδρανεϊ: άντί να περιέχει τή δράση, άποδίδει τήν άτμόσφαιρα.

3) **Μορφολογία:** ό Ενεστώς και ό Μέλλων σπανίζουν, και οι άλλεπάλληλοι παρατακικοί και Άόριστοι αναδίδουν άκαθόριστες μνήμες. Δυό χρονολογίες άπόμειναν στην συνείδηση: τό τώρα, και τό τότε, πού τό προσδιορίζει. Τίς χωρίζει τμή άμετάκλητη. Τό ύποκείμενο δέν χρησιμοποιεί πιά τό άενικό πρόσωπο της προσωπικής άνωθυμίας —μόνο θυμάται: ή κρίση του χρόνου είναι κρίση ταυτότητας, κρίση του ποιητή.

4) **Σύνταξη:** Ή συμπαγής κατασκευή των περιόδων προσπαθεί να ύπερβεί τούς χρονικούς φραγμούς, τήν ίδια τήν πεπερασμένη φύση της, χρησιμοποιώντας τά σχήματα της έπανάληψης, της έπαναφοράς και της έλλειψης. Ή συρροή όμογενών και όμοιότροπων κυρίων και αναφορικών προτάσεων, πολυσύνδετων και άντιθετικών σχημάτων, άπαλείφει τήν γραμμικότητα της εξέλιξης και ύποβάλλει τήν περιοδικότητα της ανακύκλωσης και τήν άκουστική έντύπωση της φύγκας. Ή στερεοτυπία και ή στατικότητα άποφεύγονται με τήν έπιτήδεια χρήση ίσοδυναμιών («*ύστερα δύστυχος κυματισμός και ρήμαξε*», «*και άς μήν ήτανε νερό/ούτε*

ποτάμι οὔτε λίμνη / μόνο φαρμακωμένο
ἀπό τὰ θότανα ἢ τὸ κορμί της», «σύνθετος
ὁ ἥλιος πού θά ἐρχότανε τήν ἄλλη μέρα
τὸ ἴδιο μακρινή καί ἀπροσπέλαστη/μέ τ'
ἀστέρια της σθησμένα») - ἔνα πραγματικό
παιχνίδι τοῦ νοήματος μέ τὸ χρόνο, πού
ἐπιτρέπει στό νόημα νά ἐπιβιώνει καί νά
ἐπικοινωνεῖ.

5) *Σημασιολογία*: ἐδῶ ἡ πολυπληθέστερη
κατηγορία ρημάτων εἶναι τὰ κινήσεως
σημαντικά, δηλαδή τὰ κατ' ἐξοχήν ἱστο-
ρικά ρήματα. Ἡ λειτουργία τους εἶναι νά
διαγείρουν ἀφηγηματικές προσδοκίες,
πού ἡ δομή οὔτε τίς ἱκανοποιεῖ οὔτε
τίς δικαιώνει: ὁ χρόνος δέν ἀρκεῖ στήν
ἀγωνία, δέν χωρᾶ τήν ἐμπειρία τῆς ψυχῆς.

6) *Θεματολογία*: Τό πρωταρχικό μοτίβο
εἶναι τὸ νερό, γνώριμη καί πανάρχαια,
λαϊκή καί λόγια μεταφορά γιά τὸ χρόνο.
Ἄ συνδυα σμός τῆς συνεχοῦς μνείας
του (κυριολεκτική «ροή») μέ τόν ἐσωτε-
ρικό κυκλικό ρυθμό τῶν κειμένων θυμίζει
τήν ἀνακύκλιση γῆς—νεροῦ τοῦ Ξενο-
φάνη. Ὁ χρόνος γίνεται ἀντιληπτός ὡς
ἀπουσία, ὁ χρόνος ἀνατρέφει τοὺς ἀνεκ-
πλήρωτους πόθους.

7) *Ποιητική*: ὁ χρόνος εἶναι τὰ ὅρια τῆς
ἐλευθερίας μας, «ἡ γλώσσα εἶναι τὰ ὅρια
τοῦ κόσμου μας». Ἡ ποίηση ἀγωνίζεται
νά ὑπερβεῖ τή γραμμικότητα τοῦ σημαί-
νοντος, δηλαδή τή χρονικότητα τῆς γλώσ-
σας, νά τήν ἀπαλλάξει ἀπό τοὺς κανονι-
σμούς τῆς σήμανσης, νά κερδίσει τήν
αὐτοδυναμία της, νά αὐτοπροσδιοριθεῖ.
Αὐτός ὁ προβληματισμός εἶναι τὸ κύριο
θέμα τῆς συλλογῆς. Τήν αὐθεντικότητά
του πιστοποιεῖ ἡ ἀποφυγή συμβολισμῶν.
πού θά δημιουργοῦσαν τήν αὐταπάτη τοῦ
«περιεχομένου» καί ἡ λειτουργική πα-
ρουσία του ὡς ἀρχῆς τῆς ἐσωτερικῆς
ὀργάνωσης τῶν ποιημάτων. Ὁ προβλη-
ματισμός ἐπαληθεύεται ἀπό τήν ὀργανική
ἐνσωμάτωση τῶν δανείων ἀπὸ ἄλλα ποιη-
τικά, φιλοσοφικά, ἱστορικά κλπ. κείμενα.
Ἔτσι ὁ Ρ. ἐξαγοράζει τὸ παρελθόν τῆς
ποίησής του (αὐτὸ πού ἀποκαλεῖται ποι-
ητική παράδοση) σέ βαθμὸ πού δέν
ἐπιβάλλει τόν φιλολογικὸ ὑπομνηματισμό:
κυριολεκτεῖ, δέν παραπέμπει.

Ὁ Ρ. γράφει ὀλοκληρωμένα ποιήματα γιά
τήν ποίηση (τὸ μόνο θέμα), συνεκτικές
αὐτοτελεῖς φόρμες πού ἀπαγορεύουν τήν
τμηματικὴ ἀνθολόγηση. Κάθε κείμενο
ἔχει ὡς πρῶτο πεδίο ἀναφορᾶς τόν ἑαυ-
τό του, δηλαδή διεκδικεῖ τήν δική του
χρονικὴ ἀντίληψη. Ὅμως οἱ πολλαπλές
παντοειδεῖς σχέσεις πού ἀναπτύσσονται
μεταξὺ τῶν ποιημάτων, διαμορφώνουν
ἔνα δεύτερο συνθετικὸ περιβάλλον ἀνα-
φορᾶς, ὅπου κάθε ποίημα ἐντάσσεται ἀρ-
μονικά. Ἔτσι ὀλόκληρη ἡ συλλογή, ἔμ-
πρακτος συστηματικὸς στοχασμὸς πάνω
στό πρόβλημα τῆς χρονικότητας τοῦ λο-
γοτεχνικοῦ ἔργου, δικαιώνεται, γιατί ὅλα
τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπερέτησαν τήν ὁμορφιά
καί τήν ἀλήθεια τῆς ποίησης.

«Γέρνοντας τὸ δειλινὸ ἀνέθηκα/τὰ χρυ-
σαφένια φύλλα ἀστερισμοῦ πού λάμπανε/
κι ἄλλα μικρὰ μικρότατα/στό σταυροδρόμι
ἀναπάντεχα ὁ ἴδιος ποταμός/μαῦρο νερό
ὅπου δέ γνῶριζε τὴ μέρα/Ἔστερα δύστη-
χος κυματισμὸς καί ρήμαξε».

Βασίλης Λαμπρόπουλος

